

Omstillingskommisjonen

Deres ref:

Vår ref: JØ/HKV

Dato: 24.09.2026

Innspill til Omstillingskommisjonen

Omstillingskommisjonen skal peke ut en retning for hvordan Norge kan kombinere høy verdiskaping med lavere utslipp. Det er en krevende, men nødvendig oppgave.

Akademikerne mener at Omstillingskommisjonen særlig bør peke ut en retning der:

- arbeidslivets rammebetingelser og partssamarbeid styrker omstillingsevnen, mobiliteten i arbeidskraften og muligheten for at flere står lenger i arbeid. Offentlig sektor er en aktiv omstillingsaktør som bidrar til produktivitet, innovasjon og effektiv ressursbruk,
- kompetanse er grunnmuren i omstillingen og livslang læring gjøres til en reell del av arbeidslivs- og omstillingspolitikken,
- verdiskaping styrkes gjennom bedre samspill mellom kunnskap, kapital og marked, slik at flere forskningsbaserte ideer blir til virksomheter og arbeidsplasser i Norge,
- tydelige prissignaler gjør det lønnsomt å velge løsninger som kutter utslipp og utnytter ressursene bedre, samtidig som omstillingen oppleves som rettferdig og har legitimitet i arbeidslivet og befolkningen,
- politikk for utdanning, forskning, arbeidsliv, næringsutvikling og klima i større grad trekker i samme retning.

Norge står overfor flere samtidige utfordringer: klimaendringer og behovet for klimatilpasning, knapphet på energi og naturressurser, knapphet på arbeidskraft, geopolitisk uro og behovet for nye inntekter når olje- og gassinntektene på sikt får mindre betydning. Samtidig har produktivitetsveksten vært svak over tid, både i privat og offentlig sektor.

Skal Norge lykkes med omstillingen, må vi koble arbeidsliv, kompetanse, verdiskaping og klima tettere sammen. Omstilling handler ikke bare om å utvikle nye næringer og ny teknologi, men også om hvordan arbeid organiseres, hvordan kompetanse utvikles og hvordan eksisterende virksomheter fornyer seg. En vellykket omstilling krever derfor en helhetlig politikk der virkemidler og rammevilkår trekker i samme retning og der offentlig sektor er en aktiv aktør.

1. Arbeidslivets rammebetingelser og partssamarbeid må styrke omstillingsevnen

Norsk arbeidsliv har et stort fortrinn i det organiserte samarbeidet mellom partene, både partssamarbeidet på virksomhetsnivå og trepartssamarbeidet nasjonalt. Høy tillit mellom partene er en viktig forutsetning for samarbeidet. Lov- og avtaleverket og det kollektive tariffsystemet bygger på medvirkning og ansvar for arbeidstakere og deres tillitsvalgte. Dette gjør det mulig å gjennomføre krevende omstillinger med mindre konflikt og større oppslutning. Arbeidslivspolitikken rammebetingelser er avgjørende for hvor godt Norge evner å bruke arbeidskraften, styrke mobiliteten og møte fremtidens kompetansebehov.

Høy omstillingstakt forutsetter trygghet. Det er bred oppslutning om at faste, hele stillinger skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv. Et godt sosialt sikkerhetsnett er også et omstillingspolitisk virkemiddel. Trygghet gjør det lettere å bytte spor, ta videreutdanning, gå inn i nye virksomheter og være med på endringer på egen arbeidsplass. Dersom risikoen ved omstilling i for stor grad skyves over på den enkelte, vil motstanden øke og tempoet falle.

Omstillingspolitikken må derfor bygge på ordninger som gir økonomisk og sosial trygghet i perioder med overgang, samtidig som de støtter opp under aktiv deltakelse i arbeid, kvalifisering og kompetanseheving.

I økende grad vil vellykket omstilling i Norge handle om å dekke behovet for arbeidskraft. Det handler om å styrke mobiliteten, få flere til å stå lenger i arbeid og redusere unødvendig avgang fra arbeidslivet. Vi må også få ned andelen som blir på passive velferdsordninger når arbeid, mobilitet eller kvalifisering kan være mulig. Ikke minst må vi hindre at unge blir stående utenfor arbeidslivet. En bærekraftig omstilling krever både trygghet og tydelige forventninger, gode insentiver og velfungerende ordninger som understøtter aktivitet og overgang til arbeid.

For Akademikerne er det viktig at kommisjonen ikke bare omtaler omstilling som noe som skjer med arbeidslivet, men som noe som må utvikles sammen med arbeidslivet. Når ansatte og tillitsvalgte involveres tidlig, øker kvaliteten på beslutningene. Det gir bedre grunnlag for å identifisere kompetansebehov, organisere arbeidet på nye måter og finne løsninger som faktisk fungerer i praksis. Medbestemmelse gir også større eierskap til endringene og styrker tilliten til at omstillingen skjer på en rettferdig måte.

Akademikerne forventer derfor at kommisjonen peker på behovet for:

- rammebetingelser i arbeidslivspolitikken som gjør omstilling mulig,
- ordninger som gir arbeidstakere reell trygghet ved omstilling og overgang mellom jobber,
- et sikkerhetsnett som gjør det mulig å ta risiko, lære nytt og søke seg til nye oppgaver og næringer,
- tiltak som bidrar til at flere kan stå lenger i arbeid,
- politikk som reduserer andelen på passive velferdsordninger og i større grad understøtter aktivitet, mobilitet og kvalifisering,
- tidlig og reell involvering av tillitsvalgte og ansatte i omstillingsprosesser,

- sterke arenaer for partssamarbeid både nasjonalt, sektorvis og på virksomhetsnivå,
- omstillingsprosesser som bygger på åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning,
- bedre kobling mellom virksomhetenes omstillingsarbeid, kompetanseplanlegging og organisasjonsutvikling.

2. Offentlig sektor må være en aktiv omstillingsaktør

Offentlig sektor påvirker omstillingstakten gjennom utdanning, forskning, infrastruktur, reguleringer, innkjøp og utvikling av egne tjenester. En effektiv og utviklingsorientert offentlig sektor er avgjørende for samfunnets omstillingsevne og norsk konkurransekraft.

Skal staten og kommunene levere gode tjenester med knappere tilgang på arbeidskraft, må de ta i bruk teknologi, endre arbeidsprosesser og prioritere kompetanse som styrker gjennomføringsevnen. På områder som planlegging, arealforvaltning, konsesjonsbehandling, digitalisering og regelverksutvikling er tilstrekkelig juridisk, økonomisk, analytisk og annen faglig kompetanse avgjørende.

Omstilling krever investeringer i kompetanse, teknologi og organisasjonsutvikling før gevinstene kan realiseres. Effektiviseringskrav må derfor bygge på realistiske vurderinger av kostnader, gevinster og konsekvenser for tjenestekvalitet og rettssikkerhet. Staten må samtidig bruke sine ulike roller og virkemidler mer samlet for å understøtte omstilling, produktivitet og verdiskaping i samfunnet.

Akademikerne forventer derfor at kommisjonen peker på behovet for:

- styrket produktivitetsutvikling og gevinstrealisering i offentlig sektor,
- bedre organisering, ledelse og endringskapasitet,
- systematisk og ansvarlig bruk av digitalisering og KI som del av bredere organisatorisk utvikling, med nødvendig juridisk, teknologisk og annen faglig kompetanse gjennom hele prosessen,
- tilstrekkelig juridisk, økonomisk, analytisk og annen høy faglig kompetanse til å utvikle, gjennomføre og evaluere omstillinger,
- kunnskapsbasert regelverksutvikling og systematisk evaluering av hvordan reguleringer og offentlige virkemidler virker i praksis,
- bedre samordning mellom statens ulike roller og virkemidler.

3. Kompetanse må være grunnmuren i omstillingspolitikken

Investering i kunnskap og kompetanse må være et hovedspor i omstillingspolitikken. Kompetanse er avgjørende for produktivitet, innovasjon og omstillingsevne, og behovet øker når teknologien utvikler seg raskere og arbeidslivet blir mer kunnskapsintensivt. Norge vil

trengte et mangfold av kompetanse på ulike nivåer og i ulike fagretninger. Verdiskapingen skapes i samspillet mellom dem, og omstillingspolitikken må derfor bygge på at kompetanse utfyller hverandre, ikke settes opp mot hverandre. Gevinstene realiseres først når virksomheter evner å omsette kompetanse til nye arbeidsformer, bedre organisering og mer effektiv oppgaveløsning. Omstillingspolitikken må derfor også handle om virksomhetenes evne til å ta kompetansen i bruk.

Akademikerne forventer derfor at kommisjonen peker på behovet for:

- bedre ordninger for etter- og videreutdanning gjennom hele yrkeslivet slik at alle arbeidstakere, uavhengig av utdanningsnivå, kan oppdatere kompetansen sin i takt med endringer i teknologi og arbeidsliv,
- sterkere koblinger mellom utdanning, forskning og arbeidsliv, slik at kompetanseutviklingen skjer tettere på faktiske behov i samfunnet og i virksomhetene,
- økt mobilitet mellom universiteter, instituttsektor, næringsliv og offentlig sektor, slik at kunnskap flyter lettere mellom miljøer og omsettes i nye løsninger,
- bedre rammer for å rekruttere og beholde internasjonal kompetanse, særlig i kunnskapsintensive fagmiljøer og virksomheter,
- tydeligere prioritering av utdanning, forskning og spesialisert fagkompetanse som forutsetning for produktivitet, innovasjon og omstilling
- ordninger som gjør det mulig å kombinere arbeid, læring og kompetanseutvikling gjennom hele yrkeslivet, også i perioder med omstilling, jobbskifte eller nedbemanning,
- styrket kompetanse innen digital transformasjon, og ansvarlig bruk av kunstig intelligens i både privat og offentlig sektor.

4. Kompetanse og forskning må omsettes i verdiskaping

Norge trenger et næringsliv med høy verdiskaping for å finansiere velferdsstaten og omstillingen til et lavutslippssamfunn. Det krever større investeringer i forskning og utvikling og bedre sammenheng mellom kunnskapsutvikling, kommersialisering, kapitaltilgang og marked, slik at flere forskningsbaserte ideer utvikles til produkter, tjenester, virksomheter og arbeidsplasser i Norge.

Akademikerne mener kommisjonen bør løfte fram behovet for:

- sterkere insentiver til næringslivsdrivet forskning, utvikling og kommersialisering,
- bedre tilgang på risikokapital i tidlig fase, og bedre vilkår for selskaper som skal vokse og skalere,
- et mer oversiktlig og treffsikkert virkemiddelapparat, som i større grad ser forskning, innovasjon, eksport og kapitaltilgang i sammenheng,
- bedre rammevilkår for kunnskapsintensive virksomheter, blant annet gjennom stabile og konkurransedyktige regler for skatt, investeringer og kompetansetilgang,

- sterkere koblinger mellom forskningsmiljøer og bedrifter, slik at mer av forskningen faktisk tas i bruk i verdiskapende aktivitet,
- tiltak som gjør det mer attraktivt å bygge, eie og utvikle nye kunnskapsbedrifter i Norge.

Det er særlig viktig å få ned avstanden mellom forskning og marked. I dag er det ofte ikke mangel på gode ideer som er problemet, men at for få ideer av dem finner veien til kommersialisering, investeringer og skalering. Dersom Norge skal lykkes bedre med omstillingen, må vi tette dette gapet.

5. Tydelige prissignaler må drive omstillingen videre

For å lykkes med omstillingen til et lavutslippssamfunn og en mer sirkulær økonomi, må rammevilkårene i større grad reflektere de samfunnsøkonomiske kostnadene ved utslipp, ressursbruk og avfall. Brede og forutsigbare prissignaler bør gi næringsliv og husholdninger insentiver til å redusere utslipp, bruke energi og materialressurser mer effektivt, øke ombruk og gjenvinning og investere i ny teknologi og mer sirkulære forretningsmodeller. Samtidig bør virkemidlene i størst mulig grad være teknologinøytrale, slik at myndighetene setter retning og rammer, mens aktørene selv finner de mest effektive løsningene.

Akademikerne forventer derfor at kommisjonen peker på behovet for:

- mest mulig enhetlig og forutsigbar prising av utslipp på tvers av sektorer,
- stabile og langsiktige rammer for investeringer i ny teknologi og utslippskutt,
- virkemidler som reduserer markedssvikt og risiko i FoU og teknologiutvikling,
- helhetlige utredninger og virkemiddelpakker der avgifter, støtteordninger, reguleringer og standarder trekker i samme retning. Sosiale og geografiske fordelingsvirkninger bør håndteres gjennom målrettede og kostnadseffektive tiltak som ivaretar legitimiteten uten å svekke prissignalene eller påføre unødvendige effektivitetstap.

Med vennlig hilsen,

Akademikerne

—

Lise Lyngsnes Randeberg

Leder